

ОМЛАДИНСКА РАДНА АКЦИЈА НА ЦРНОМ ВРХУ

Многи Београђани се сећају какви су били ратни дани у јесен и зиму 1944. и 1945. године. Ратне операције после ослобођења Београда, пренете су у западне делове земље. Цео тадашњи привредни и остали потенцијал радио је за фронт. Ослобођени делови земље су чинили огромне напоре да се окупатор што пре истера из свих крајева наше домовине. Израз тих, тадашњих напора било је гесло: „Сви на фронт, све за фронт“.

Ослобођени Београд захватиле су рано хладноће. Становништво је било исцрпљено и осиромашено четворогодишњом окупацијом и необезбеђено основним животним намирницама. Није било довољно хране, огрева и других животних потрепштина. У град су са фронта стизали рањеници које је требало посебно и пре свих обезбедити. Уз све то требало је обновити привреду и отпочети са радом у друштвеним службама.

Млади, и то млађа годишта, јер су старији одлазили или отишли на фронт, прискачу у помоћ. Преузимају обавезу да обезбеде огрев за све болнице и школе у Београду. Омладинске организације су одмах отпочеле припреме за акцију. Одређена су места на Црном врху и Руднику где ће бити радилишта и смештај бригада. Одмах је почела градња барака и других објеката а у организацијама су одређивани и опремани бригадисти. Свака организација је поред личне опреме, снабдевала будуће дрвосече потребним алатом.

Радни батаљони су формиран по бившим окрузима Србије. На Црном врху су радили батаљони из Београда, Зајечара, Крагујевца, Ниша, Лесковца, Прокупља, Светозарева, Пожаревца и других места Србије. Укупно је било 1.620 младића и девојака у њима. Ове радне формације су биле формиране већ крајем децембра 1944 године. Међутим, припрема радилишта, а нарочито смештајног простора је каснила. Зато су накнадно слате специјализоване

чете састављене од разних профила стручних омладинаца који су убрзали припремне радове.

Радови су започели у првој декади јануара а завршени априла 1945. године. Извођени су на валовитим и стрмим теренима без готово икаквих механичких и запрежних средстава. Основни алат је била секира, тестера, крамп и лопата, а и тога није било колико је требало. Радно искуство бригадира било је скромно; смештајне и остале прилике такође, а зима хладна и оштра. За ово време довршена је пруга Бор — Црни врх у дужини од 12 километара, исечено и извучено из шуме преко 20.000 м³ дрвне масе и засађено око 20.000 јелових садница на местима где је посечено дрвеће.

Тако су грубо узев изгледали општи, материјални и други услови у којима је извођена акција сеча дрва на Црном врху. Није тешко закључити да су се бригадисти током рада сретали са бројним тешкоћама. Већ је путовање до места рада наговештавало о којим се и каквим се тешкоћама ради. Београдски батаљон је путовао до радилишта више од 10 дана. Једино превозно средство је била жељезница. Возови су саобраћали од једног до другог порушеног моста. Путовало се у фургонима.

Завршно путовање од Бора до Црног врха остаће дуго у сећању београдских бригадиста. Маршрута је износила 25 километара. Батаљон је кренуо из Бора у правцу Црног врха увече по вејавици, само да би што пре стигао на радилиште и почео са радом. Те ноћи је вејао снег и затрпао све путеве и стазе. Пут се испод белог покривача планине није могао ни назрети. Било је лако залутати и изгубити се у белом простору. Батаљон је залутао и растурио се у групе. У логор су бригадисти стигли сутрадан после подне, промрзли и болесни. Многи су данима осећали последице путовања те ноћи. Сваки онај који

није знао или није имао чиме (било је и таквих) да се заштити од хладноће, задобио је по лицу и рукама флека и ране од промрзлина. Иако је први сусрет са задатком био непријатан и болан, готово се нико није деморалисао нити обесхрабрио. Сви су то у шали називали првим акцијашким крштењем. Сваки је помишљао на оне који су се тада налазили на фронту и у болници и који очекују од њих подршку и помоћ.

Радови су отпочели у кратким размацима на три места, на градњи пруге Бор-Црни врх, на извлачењу раније посечене дрвне масе и сечи дрва. Бригадисти су искусно и технички били крајње скромно опремљени за акцију на овом месту и за ову врсту радова. Први радни дани нису били лаки ни једноставни, нарочито за младиће и девојке из градова, јер су били ненавикнути на теже физичке радове. Радни учинак о томе најпластичније говори. Пр-

пате или крампа ишло је још теже. Било је не мало сувишних покрета и претераног напрезања. Тих дана је био радо виђен и тражен у свим радним групама чика Јаков, дугогодишњи шумарски радник. Његово искуство и свесрдна помоћ били су тог тренутка од велике користи, готово равно напорима и хтењима читавих група. Без њега и још неких искуснијих омладинаца све би ишло теже и спорије. Бригадисти су захваљујући свом изузетном елану у рекордном времену савладали и сазнали све тајне овог посла и доказали да за њих у њихово време све мора ићи по скраћеном поступку. Све се мора радити и савладавати у рекордном времену.

Како су одмицали дани тако је растао радни елан. Расли су радни учинци. Сваки дан је доносио нешто ново. Мењао се начин живота бригадиста. Био је то изузетно динамичан и богат живот, био је то својевр-

ЗИМА И ГЛАД су најсвирепији. Против њих ће у борбу радне чете

УСАОЈ

Факсимил плаката којим се позивају београђани у радне чете

Fac-similé de l'affiche par laquelle on invite les Belgradois à rejoindre les brigades de travail

вих дана се на градњи пруге мерио учинак метрима а при крају радова десетинама метара. Првих дана се извлачило метар дрва по бригадиру а касније, после месец дана рада 4—5 кубних метара дрвета.

Организација и техника рада, дакле цео процес рада изгледао је многим једноставан и лак. Међутим, први кораци, кретање и држање на снежним теренима брзо су уверили многе да и за то треба имати знања и искуства. Нарочито су то брзо закључили омладинци и омладинке који су дошли на акцију у дрвеним ципелама. Руковање алатом и коришћење секире, тестере, ло-

стан хероизам младих. Живо се сећам тих дана. Зима је била током јануара и фебруара све оштрија. Снабдевање и допремање хране све теже (било је дана када је јело спремано без соли), опрема и алат све слабији а радови све интензивнији. Штаб сече је неколико пута забрањивао излазак на радилиште и тражио да се за дан-два обуставе радови због хладноће и отежаних услова рада. Мало је ко поштовао те одлуке.

Било је случајева да десетина или чета изађу на радилиште кришом „без знања“ штаба, чете или батаљона. Ишло се и даље:

пошто је обућа и одећа једног дела омладинаца била крајње неподобна за ниске температуре, онда је половина неких чета ишла на рад пре а друга после подне. Свака смена је опремана одећом и обућом целе чете. Док су једни радили, други су у логору обављали остале задатке чете (помагали у кухињи, уређивали бараке и простор око њих, слушали предавања, уређивали зидне новине итд.).

Тако је то ишло данима, све док није дошло топлије време. Нико се није предавао. Једном је то било сналажење а други пут једноставно игнорисање атмосферских прилика и занемаривање могућих последица. Многи су се сећали догађаја из књиге „Како се калио челик“ а још више херојских подвига младих из рата и са фронта. Сви ти и други херојски подвизи изгледали су тада обични и могући. Тако су мислили и говорили ондашњи чланови ЦК СКОЈ-а, Драги Стаменковић и Стане Кавчич, који су приликом посете радилишту почетком марта 1945. године рекли: „Ово што ви овде стварате и радите равно је напорима и подвизима младих из најсуровијих дана рата“.

Иако су радни услови били тешки а младе бригадирске руке невеште и ненавикнуте на ову врсту послова, нико није теже настрадао. Свето бригадирско правило је било: изврши задатак, сачувај себе, чувај алат и имовину која служи свима. То правило је, захваљујући упорној васпитно-пропагандној активности, постало неписани закон. Њега су утврђивали, градили и упорно поштовали колективи било да су се они звали десетина, чета, батаљон или бригада.

Колективи су иначе регулисали бројне односе и проблеме из живота бригадира. Они су решавали све ексцесе, којих је нормално било у свакој средини. Некад су то биле грубе мере али су били сурови услови и време у коме се радило и живело. Довољно је, на пример, било малом непажњом изазвати пожар, па да цео логор настрада, да сви за неколико тренутака останемо без крова над главом, јер су све бараке биле грађене од чамовине и покривене тером. Или, мала несмотреност при обарању дрвећа могла је осакатити бројне људе а да и не говоримо о могућностима разних епидемија у таквим скупинама. Ово је било утолико неопходније чинити пошто су друге мере заштите и средства били готово симболични.

Имали смо амбуланту са неколико кревета, без друге опреме, а од лекова само неколико врста аспирина. Амбуланту је

водио један болничар са неколико приучених болничарки. Организована је била и противпожарна и стражарска служба. Њих су наизменично вршили бригадири у својим четама, тј. баракама где су проводили један део времена. Они су дан и ноћ будно пратили шта се дешава око њих. Све ово не би ништа значило да сви бригадири нису водили рачуна о себи и другима и да није било стварне одговорности и моралне снаге колектива.

Поред свих невоља и недаћа било је не мало лепих забавних и радосних тренутака. Сваки метар обореног или транспортованог дрвета, сваки метар изграђене пруге изазивао је радост и весеље. Најдражи је свакоме био онај тренутак када је први воз напуњен дрвима кренуо у правцу Београда. Он је испраћен са пуно поноса и радости што се успело и што се остварују обећања дата другу Титу и домовини.

Иако се на рад полазило пре зоре и враћало по мраку, није недостајало снаге и времена за вести са фронта у Срему и Берлину, за тумачење значаја заседања АВНОЈ-а, за делатност СКОЈ-а, пробу хора или скеча, зидне новине и билтен МЛАДИ ГОРОСЕЧА. Није било чете у којој се није свакодневно нешто радило и догађало на овом плану. Како радом тако и васпитањем, културом и забавом бавили смо се сами, стичући нове радне навике, нова знања, осећајући да смо нераздвојни део оних који су понели и носили револуцију и народноослободилачки рат. Зато смо се истински радовали сваком радном успеху, свакој радној победи. Ту своју радост, уосталом, бригадири су изразили једном од лепших песама из тог времена — Химном дрвосеча:

*Низ снежне падине Црног врха
Ступа омладина радна,
Да радом помогне народу својем,
Изврши дела славна.*

Рефрен:

*Напред, за народ, напред за Тита,
Ми радимо за нов, бољи живот,
Дрва сечемо, песма се ори
Радом, песмом земљу подижемо.*

*Подносимо тешкоће, зиму, незгоде,
Препреке прелазимо све.
И снажимо младе мишиће своје
За проблеме велике.*

Рефрен:

*Напред, за народ, напред за Тита,
Ми радимо за нов, бољи живот,
Дрва сечемо, песма се ори
Радом, песмом земљу подижемо.*

*Овај рад ствара младе ударнике,
Славне хероје рада.
С песмом идемо, с песмом радимо,
Титова војска млада.*

Рефрен:

*Напред за народ, напред за Тита,
Ми радимо за нов, бољи живот,
Дрва сечемо, песма се ори
Радом, песмом земљу подижемо.¹⁾*

Химну је за једну ноћ написала и компоновала група бригадиста. Текст су саставили: Олга Лаковић, Небојша Грбић, Живојин Матић и Данило Даниловић, а компоновао је Небојша Грбић. Како је настала ова химна? Знало се да су ратне и радне напоре младих увек пратили и подстицали различити уметнички изрази. Жеља је била да се и овај напор младих овековечи једном песмом, химном или маршем. О томе се данима разговарало и размишљало.

Једне ноћи, неприметно се издвојила поменута група омладинаца и нашла се у просторијама амбуланте са циљем да нешто ураде. Текст су релативно лако и брзо саставили. Њега уосталом није било ни тешко срочити јер је све то живело и постојало међу бригадистима, такво осећање су сви носили у себи у својим срцима. Међутим, далеко је теже било компоновати и музички изразити ове стихове, утолико више што нису познавали правила и технику компоновања. Небојша Грбић је певушио и састављао такт по такт, остали су слушали, примали или одбијали „композиторов“ мукотрпни учинак. Тако је то ишло до пред зору.

Кад је химна коначно завршена настало је одмах групно увежбавање, да би је ујутру сви, пред стројем за време дизања заставе, отпевали изненађеним, обрадованим и захвалним друговима. Тихо су певушили да не би реметили заслужени одмор бригадиста, а нису имали ни „дозволу“ за рад ноћу. Ових тренутака и дога-

¹⁾ Текст са нотама објављен у листу „Млади горосеча“.

ђаја се радо сећају сви тадашњи бригадисти. Оно је њихово дело, настало заједно са километрима нове пруге, хиљадама метара посеченог дрвета и засађеним јеловим садницама, у једном времену за које се може рећи да је било тешко али славно по напорима и резултатима младића и девојака тога доба.

Билтен „Млади горосеча“, усмене а нарочито бројне зидне новине су пратиле на свој начин радне напоре десетина, чета и батаљона. Бележена је готово свака згода и незгода из бригадирског живота.

ПОЗИВ

СВИМА ГРАЂАНИМА И
ГРАЂАНКАМА ПОДЕЉКА

**да се јављају добровољно
у радне јединице. Упис се
врши сваког дана у**

**ПРОСТОРИЈАМА Ј. Н. О. Ф.
ВУКА КАРАџИЋА УЛИЦА БР. 14.**

**Сви на рад, да обезбеди-
мо Београду хлеб и огрев!**

Смрт фашизму! Слобода народу!

Факсимил позива београђанима

Fac-similé de l'appel aux Belgradois

Сваки „гаф“, „кикс“ или ексцес био је коментарисан и сатирички обрађиван. Повремено су хумористичке рубрике преносиле и записивале догађаје онако како су се они заиста одигравали. То су, разуме се, били најчитанији и најзанимљивији делови поменутих гласила.

Сећам се неких написа, односно незгода неких бригадира. Храна је била рацио-

нисана. Сваки бригадиста је добијао кроз порцију јела одређену количину калорија. То некима није било довољно. Онда су тражили додаток, али тога није било увек, поготово ако је оброк био по свом саставу разноврснији и количински мањи. „Репеташи“ су се помно интересовали шта ће бити за ручак и вечеру па су се онда „сналазили“. Један од њих који је носио надимак „Слина“ дошао је једно вече пред куvara који је делио гастрономску правду и рекао: „За мене и Слину“. Кувар је нормално сипао две порције хране. То није

омладинцу је објашњено зашто се пари одећа и који делови одеће се не могу парити, односно сваком је речено да се предмети од коже не могу предавати на ову врсту дезинфекције. Један од бригадира не слушајући то, завио је своју шубару у остали део одеће и предао хигијеничару. Овај је не контролишући примљени сноп одеће убадио у казан и пустио пару. Након обављеног процеса парења сваки бригадир је узимао свој „пакет“ и облачио. Омладинац који је спаковао шубару и дао на парење са осталом одећом нашао се у чуду кад је

Омладина на раду на Бежанијској коси 1945. године

La jeunesse au travail à Bežaniska Kosa 1945

промакло друговима из његове чете. „Штос“ Слинин је прошао незапажен од куvara, али не и од зидних новина. Одмах је изашао цртеж „Слина у дуплом издању“.

Улагани су знатни напори да се јако скромним хигијенским средствима одржи чистоћа и не дође до епидемије. Зато је повремено парена одећа бригадира. Сваком

видео шта се десило са његовом капом. Она се скупила и знатно умањила, личила је више на играчку него на његову шубару. Не схватајући и не разумевајући шта се десило са његовом капом, жестоко је напао хигијеничара зашто му је заменио шубару. Кад је схватио о чему се ради, било је касно.

Његова десетина је брзо срочила хумореску о „Деди и његовој капи“. После тога је настала изрека: „Испарио као дедина капа“. Или, нестала дрва као дедина капа. Оваквих и сличних цртица из колективног живота бригадиста било је безброј. Штета је што нису благовремено, изворно сабране и сачуване. То је било још једно сведочанство о увек ведром и спремном омладинском духу да се у свим ситуацијама насмеје на свој и за свој рачун.

На Црном врху су стицана нова знања, освајани нови непознати појмови и предста-

хумани, топли и пријатељски односи. Мало је ко бринуо само о себи. Све невоље и тешкоће, радости и бриге биле су заједничка ствар. Заједнички се радило и живело, бринуло и радовало. Из тога је израстала морална снага колектива, основ и гарант свих остварења. Без те снаге било би готово немогуће савладати све тешкоће и невоље тог времена и остварити преузете задатке, обезбедити огрев за бројне болнице и школе.

Није нетачно рећи да је омладинска радна акција на Црном врху била школа

Омладина на раду на Бежанијској коси 1945. године

La jeunesse au travail à Bežaniska Kosa 1945

ве о себи и свету, стваране и развијане радне и друге навике својствене савременом човеку. Сваки бригадир је током акције нешто сазнао и научио. Образовани — да цене физички рад, неписмени — да читају и пишу, док су сви скупа стицали веру у себе и своје снаге и идеје наше револуције. Бригадирски начин рада и живота створио је нове односе међу људима. То су били

комунистичког и радног васпитања. Велика је заслуга ове и сличних акција што су морално-политички лик свог градитеља упорно изграђивале на радним и ратним примерима, на најсветлијим примерима из ближе и даље прошлости. Узор су били велики ствараоци, хероји из рата и ударници из мира са својим делима. Резултат тих напора је био врло видљив и осетан.

На акцију је дошао мали број скојеваца, а вратили су се са Црног врха готово сви као чланови Савеза комунистичке омладине Југославије. То је без сумње био неизмерно велики, а можда и највећи успех ове и сличних акција омладине.

Ова и сличне акције тог времена су припремале и оспособљавале основни кадар за будуће радне активности омладине, оспособиле велики број младића и девојака за рад у омладинским организацијама, а неки су се одмах по повратку с акције прихватили других друштвених послова и обавеза. Наредних месеци и година сретали смо црновршке акцијаше на готово свим другим акцијама као већ искусне раднике, а у раду и животу омладинских организација као вредне и пожртвоване активисте. Свуда где су се нашли, они су преносили и уносили у односе у активност дух и динамизам стечен на Црном врху.

Данас, после 25 година можемо рећи да су учесници ове радне акције постали квалификовани људи, да су радо виђени, прихватани и поштовани тамо где раде. Многи од њих су постали цењени стручњаци и обављају врло одговорне послове у привреди, просвети, здрављу, култури и друштвено-политичком животу земље. Сви се они данас вредно и одлучно боре за развој самоуправних односа у друштву, за победу самоуправног концепта друштвеног развоја, за хуманије односе и богатији живот садашњих и будућих генерација. То је, кратко речено, био допринос акције Црни врх друштву. Иако акција није била велика по броју учесника, она је по ономе што је иницирала и развила у људима била и остала значајна. Зато је на споменику омладинских бригада на Црном врху исписан текст: „Љубављу смо учили ватру, да нам земља више не гори“.

BRIGADE DE JEUNES DANS LA MONTAGNE CRNI VRH

Voja Vucelić

En octobre 1944 le conflit armé opposait les forces libératrices aux troupes allemandes bien à l'ouest de la capitale libérée. Les ressources du pays n'étaient destinées alors qu'à ravitailler le front.

Dans la capitale, un hiver précoce s'annonçait. La disette générale d'aliments se faisait sentir cruellement. Après quatre années de misère on n'y songeait qu'aux denrées de bouche et au bois de chauffage, indispensables en premier lieu aux hôpitaux qui recevaient les blessés du front. La réorganisation des services sociaux et économiques s'imposait de rigueur.

Les adolescents qui n'avaient pas rejoint l'armée se déclaraient capables de prêter main forte au pouvoir populaire. Ils prirent à leur

charge le ravitaillement des hôpitaux et écoles en bois de chauffage. On organisa des brigades de jeunes travailleurs qu'on orienta aussitôt vers les forêts des montagnes Crni Vrh et Rudnik.

Les jeunes brigadiers manquaient d'expérience et ne disposaient pour ainsi dire d'aucun outillage. D'origine citadine, ils n'étaient pas rompus aux travaux d'abattage, mais leur entraînement et leur bonne volonté avaient suppléé à cette déficience. Guidés par la devise „qu'il fallait achever les travaux bien avant le terme” ils saluèrent avec enthousiasme le premier transport de bois expédié vers la capitale.

Le travail pénible avait été maintes fois égayé par les transports de joie de cette jeunesse émerveillée.

